

ANTON ADAM

ATRIBÚTY KREŠŤANSKEJ ANTROPOLÓGIE

ATTRIBUTES OF CHRISTIAN ANTHROPOLOGY

A b s t r a c t. Theology develops and formulates its reflections in the context of human presence in the world. Christian anthropology is particularly committed to this mission. Protology points to God's original plan for the man, who is oriented towards eschatological fulfilment. Anthropology in the teachings of the Catholic Church is based on a solid foundation of the mystery of Christ. Although many things change over time, there are certain values that are not subject to such change, because they have a foundation in Christ. The Catholic Church indicates the ultimate goal of human life. Anthropology stands in the service of theology in its many dimensions. It is important to recognize the personalist dimension of theology.

Key words: anthropology; theology; person; dignity.

Kresťanská antropológia venuje pozornosť človeku, ktorý stojí v centre dejín spásy ako ten, ktorému je určené poslanstvo dobra. Môžeme povedať, že človek predstavuje centrum antropológie, ku ktorému smerujú všetky cesty, na ktorých sa uskutočňuje jeho osobný rozvoj a zároveň aj špecifické poslanie, ktoré je mu vlastné od prvej chvíle ľudskej existencie. Nie je to iba kresťanská perspektíva, sú to aj všeobecné normy a princípy, ktoré sú rešpektované v rovine rozvoja ľudskej osoby. Pre kresťanskú antropológiu pochopenie osoby predstavuje kľúčový moment, od ktorého sa odvíja celá kresťanská teológia.² Je potrebné, aby sa teologická veda rozvíjala a formulovala svoje postoje v kontexte prítomnosti človeka vo svete,

Prof. Th ANTON ADAM, PhD – profesor teológii dogmatickej, Univerzita Komenského v Bratislave (Słowacja); e-mail: a.adam@stonline.sk

Prof. ThDr. ANTON ADAM PhD – Professor Dogmatic Theology of The Comenius University in Bratislava; e-mail: a.adam@stonline.sk

² Por. J. AUER. *Person – Ein Schlüssel zum christlichen Mysterium*, Regensburg 1979; V. WARENACH, *Christu – mysterium*. Graz 1977.

v ktorom sa má uplatniť nielen ako občan spoločnosti, ale ako veriaci človek s pozitívnym vkladom do spoločenstva, ktoré s ostatnými aj dotvára. Samotná teologická veda má poslanie formulovať svoje postoje v kontexte prítomnosti človeka v tomto svete, v ktorom sa má uplatniť tak v rovine svojho občianskeho postoja, ale aj ako človek osobnej viery, ktorá formuje jeho zmýšľanie a pozitívnym spôsobom sa realizuje v ľudskom spoločenstve, ktoré pozitívnym vplyvom taktiež dotvára. Antropológia vo svojom špecifickom poslaní je konštituovaná sociálnym vzťahom, bez ktorého nie je možné hovoriť o prítomnosti a činnosti človeka v sociálnom prostredí. Protológia preukazuje striktnú prítomnosť sociálneho vzťahu už v knihe Genezis, keď Stvoriteľ uvádza do viditeľného sveta človeka vzťahu: „ako muža a ženu ich stvoril.” Súčasné tendencie v preferovaní ľudských hodnôt vo veľkej miere zatláčajú do úzadia antropológickú plnosť pravdy; aj to je dôvod, pre ktorý je dôležité hovoriť o kresťanskej antropológii v širších súvislostiach.

Samotný termín teologická antropológia, resp. antropológia nadprirodzená¹, začína označovať systematický súbor teologických poznatkov o človeku až v devätnástom storočí. Počas dlhšieho obdobia osciluje medzi filozofiou, psychológiou a etikou. Od druhej polovice osemnásteho storočia nastupuje proces, ktorý vrcholí v tzv. antropológii kultúry, čo predstavuje záujem o kultúru rozličných ľudských spoločenstiev v spojení s ďalšími humanistickými disciplínami.² Je dôležité si uvedomiť, že teologická antropológia musí byť verne interpretovaná v kontexte dogmatického traktátu *De Deo create et elevante*. Z toho vyplýva aj dôležitosť troch okruhov, ktorým sa antropológia venuje: človek vo svojej telesno – duchovnej prirodzenosti; nadprirodzený cieľ človeka; situácia človeka po prvotnom hriechu.

Božím zámerom bolo dať svet človeku ako miesto, v ktorom má plniť svoje poslanie, ktoré nie je nasmerované iba na samotnú osobu človeka, ale je otvorené pre spoločné dobro celej ľudskej rodiny. Kresťanstvu je blízky človek od začiatku existencie, čo výrazným spôsobom dokazuje už starozákonný text *Knihy Genezis*. Vo Svätom písme na mnohých miestach nachádzame vyjadrený záujem o ľudské dobro, ktoré je zavŕšením v Bohu a to dosiahnutím eschatologickej plnosti. Magistérium Katolíckej cirkvi v mnohých dokumentoch stavia človeka do centra pozornosti, pretože Cirkev nikdy vo svojej dvetisícročnej existencii neprestala sa o človeka zaujímať, lebo „človek je stvorený na Boží obraz, a je schopný poznať a milovať svojho Stvoriteľa, ktorý ho ustanovil za pána všetkého pozemského stvorenstva, aby ho spravoval a slúžil si ním na Božiu slávu.”³ Boh chcel človeka pre neho samého,

¹ Por. G. PUSINERI, *Introduzione*, in: A. ROSMINI, *Antropologia soprannaturale*, Roma–Milano 1959.

² Por. A. SCOLA, *Osoba ludzka. Antropologia teologiczna*, Pallottinum, Poznań 2005, s. 12-13.

³ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, Pastoralna konštitúcia *Gaudium et spes*, 12.

aby ako stvorené bytie dosiahol plnú účasť v spoločenstve večného života v Bohu. Protológia kresťanskej náuky týmto spôsobom predstavuje prvotný zámer Boha s človekom, ktorý je zadefinovaný v eschatologickej plnosti večného života. Prvotným zámerom Boha vo vzťahu k svojmu stvoreniu je láska. Boh miluje človeka pre neho samého – chce mu dopriať nielen časné dobro, ale dobro presahujúce ľudský rozmer a ľudské chápanie. Ak je pre teologickú antropológiu východiskom láska, potom už nie je táto teologicky a filozoficky predstavovaná disciplína iba vedným odborom, ale zaoberá sa rastom vzťahu človek – Boh, dejinami, okolnosťami ale aj ťažkosťami vyplývajúcimi z toho vzťahu. Antropológia predstavuje cestu človeka k dosiahnutiu „božsko – ľudskej” plnosti; k novej premene v láske.⁴ Vzťah sa v živote človeka dostáva vždy na prvé miesto. Táto skutočnosť vyplýva zo samotnej ontologickej podstaty existencie ľudského bytia. Láska v zmysle byť osobou, má svoj plný význam iba v Bohu, ktorý žije a naplňa celý pojem lásky a bytia osobou. Boh nenúti človeka milovať, ale sám prichádza k nemu; vyhľadáva ho, neodvracia sa ak je odmietnutý; nepohoršuje sa, keď je napádaný; čaká pri bráne ľudského srdca, aby mohol slobodne vstúpiť a človeku preukázať svoju lásku. Božia pedagogika má inú „logiku” ako naše ľudské zmýšľanie. V realizovaní Božej lásky nachádzame kristológický princíp, „veď Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život. Lebo Boh neposlal Syna na svet, aby svet odsúdil, ale aby sa skrze neho svet spasil (Jn 3,16-17). Tým, že človek je stvorený na Boží obraz, jeho povolanie je charakterizované protologicky a eschatologicky, aby osobne nadobúdala vzťah k Bohu ako stvorenie a ako božie dieťa bol účastný večného dobra, ktoré celému ľudskému pokoleniu zasluhuje Ježiš Kristus. Pravda stvorenia znamená, že človek je v celej svojej duchovnej, telesnej a svetskej existencii slobodne zameraný na Boha a že Boh môže vstúpiť s človekom do spoločného vzťahu. Scholastika nachádzala podstatu prirodzenej podobnosti s Bohom najmä v duchovnej a slobodnej dispozícii duše; naproti tomu nadprirodzená podobnosť je stotožňovaná s milosťou prvotného stavu, resp. s milosťou ospravedlivenia. Pre naplnenie a dosiahnutie tohto dobra Ježiš Kristus založil aj Cirkev. Koncil vo vieroučnej konštitúcii *Lumen gentium* učí: „Bohu je v každom čase a v každom národe milý ten, kto sa ho bojí a koná spravodlivo (porov. Sk 10,35). Bohu sa však zapáčilo posväcovať a spasiť ľudí nie každého osve, bez akéhokoľvek vzájomného spojenia, ale vytvoriť z nich ľud, ktorý by ho pravdivo poznal a sväto mu slúžil.”⁵

Druhý vatikánsky koncil neprinesol špecifický dokument, v ktorom by sa venovala pozornosť antropológii; je však dôležité poukázať na skutočnosť, že konciloví

⁴ Por. M. TENACE, *Výbrané kapitoly z antropológie*, Centrum Aletti, Olomouc–Velehrad 2001, s. 14.

⁵ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, Dogmatická konštitúcia *Lumen gentium*, 9.

otcovi si boli dobre vedomí problémami, v ktorých sa súčasný človek potrebuje zorientovať, aby dobre a zodpovedne plnil poslanie jemu zverené. Preto v pastorálnej konštitúcii *Gaudium et spes* stručným spôsobom predstavuje syntézu antropológie, keď hovorí: „Dnešného ľudstva sa zmocnil obdiv nad vlastnými objavmi a vlastnou mocou. Pritom ho však často znepokojujú otázky o terajšom vývoji sveta, o mieste a úlohe človeka vo vesmíre, o zmysle jeho individuálnych i kolektívnych úsilí a napokon o poslednom cieľi vecí a ľudí. Preto koncil, svedok a tlmočník viery všetkého Kristom zhromaždeného Božieho ľudu, nemôže podať výrečnejší dôkaz spolupatričnosti, úcty a lásky k celej ľudskej rodine, ku ktorej patrí, ako keď s ňou nadviaže dialóg o spomenutých otázkach, bude ich objasňovať vo svetle evanjelia a dávať ľudstvu k dispozícii spasiteľné sily, ktoré Cirkev, vedená Duchom Svätým, dostáva od svojho Zakladateľa. Stredobodom celého nášho výkladu bude teda človek v jeho jedinečnosti a integrite, človek s telom a dušou, so srdcom a svedomím, s rozumom a vôľou.“⁶ Koncil rešpektuje situáciu, v ktorej sa nachádza súčasný človek, človek trpiaci a úbohý, človek plný smútku ale aj radosti. Preto poukazuje na Krista ako na kľúč, centrum a cieľ celých ľudských dejín. Zároveň sa konciloví otcovia snažili objasniť problémy sveta.⁷ Antropológia v náuke Katolíckej cirkvi vyrastá na pevnom základe Kristovej prítomnosti. Aj keď sú mnohé veci, ktoré podliehajú zmenám času, sú aj „mnohé veci, ktoré sa nemenia a majú svoj najhlbší základ v Kristovi a ten je vždy ten istý – včera i dnes a naveky.“⁸ Koncilová antropológia má kristocentrický charakter: „Tajomstvo človeka sa stáva naozaj jasným iba v tajomstve vteleného Slova. [...] Tým, že prijal na seba ľudskú prirodzenosť a nezničil ju, bola naša ľudská prirodzenosť pozdvihnutá na vysoký stupeň dôstojnosti. Lebo svojím vtelením sa Boží Syn určitým spôsobom spojil s každým človekom.“⁹ Takto formulovaná pravda poukazuje na skutočnosť dôstojnosti človeka; kresťanská antropológia stojí bezprostredne v službe človeka, ktorý má svoju dôstojnosť vzhľadom na svoj pôvod v Bohu a zároveň v naplnení poslania svojej ľudskej existencie. Práva človeka vyplývajú z jeho ľudskej dôstojnosti, ktorú mu nedáva žiadna filozofická, ani spoločenská doktrína, ale samotná podstata jeho ľudskej existencie. Z toho vyplýva aj následná povinnosť človeka konať takým spôsobom, aby bolo zachované právo dôstojnosti pre každého človeka v každej dobe.

Významný teológ dvadsiateho storočia Müller hovorí: „Teologická antropológia je vo zvláštnom vzťahu s náukou o stvorení, soteriologiou a náukou o milosti – cha-

⁶ DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 3.

⁷ Por. DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 10.

⁸ DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 10.

⁹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 22.

ritológii. Svoju najvyššiu konkretizáciu dosahuje v mariológii, nakoľko Ježišova Matka je typom veriaceho a milosťou zahrnutého človeka.¹⁰ Všetky pravdy dotýkajúce sa človeka majú svoje naplnenie v Ježišovi Kristovi, jedinom Prostredníkovi medzi Bohom a ľuďmi. „Jediný Prostredník, Kristus, ustanovil a ustavične udržuje svoju svätú Cirkev ako viditeľný organizmus viery, nádeje a lásky na tejto zemi a prostredníctvom nej rozširuje medzi všetkých svoju milosť a pravdu.“¹¹ V katolíckej teologickej antropológii sa má uplatňovať kristologická zásada, pretože Kristus, ktorý človeku zjavuje svojho Otca a jeho lásku, pozdvihuje nás k dôstojnosti božieho synovstva a dáva nám poznať aj veľkosť nášho povolania, ktoré prežívame v plnosti svojho človečenstva. Nezrušiteľné spojenie antropológie s kristológiou poukazuje na všeobecný charakter kristologického prejavu a umožňuje vysloviť tvrdenie, že kresťan žije v pravde. Sám Kristus sa predstavuje: „Ja som cesta, pravda a život. Nik nepríde k Otcovi, iba cezo mňa. Ak poznáte mňa, budete poznať aj môjho Otca“ (Jn 14,6-7). Pretože Kristus predstavuje zásadnú skutočnosť všetkého, Koncil zdôrazňuje, že „tajomstvo človeka sa stáva naozaj jasným iba v tajomstve vteleného Slova. Lebo Adam, prvý človek, bol predobrazom toho, ktorý mal prísť, to jest Krista Pána. Kristus, nový Adam, tým, že zjavuje tajomstvo Otca a jeho lásky, naplno odhaľuje človeka človeku a ukazuje mu jeho vznešené povolanie. Niet sa teda čo čudovať, že všetky tieto pravdy v ňom nachádzajú svoj základ a dosahujú svoje završenie.“¹² Koncil poukazuje na Ježiša Krista, v ktorom sa prejavuje dokonalé človečenstvo. „Každý, kto nasleduje Krista, dokonalého človeka, sám sa stáva dokonalejším človekom.“¹³ V kontexte týchto slov môžeme zdôrazniť ďalšiu pravdu: človek zjednocujúci sa s Kristom dosahuje vzrast vo svojom ľudskom konaní. Byť kresťanom neznamená oddeľovať sa od druhých ľudí, ale pomáha nám byť zjednotenými s nimi ešte plnším spôsobom. Iba v dobrovoľnom pripodobnení sa ľudských postojov k Ježišovi môžeme nachádzať plnosť človečenstva. V tomto splývaní s Ježišom človek verifikuje – robí pravdivým – svoju existenciu, keď poznáva, akým spôsobom môže formovať svoje človečenstvo – jedine v pripodobnení sa Ježišovi Kristovi. Táto verifikácia nadobúda rozmer osobnej viery, teda teoreticko-praktického poznania, v rámci ktorého človek uznáva transcendentnosť Boha ako to, čo sa nachádza na počiatku samotnej existencie jeho samotného.¹⁴

¹⁰ G.L. MÜLLER, *Dogmatika pro studium i pastoraci*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2010, s. 104.

¹¹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, Dogmatická konštitúcia *Lumen gentium*, 8.

¹² DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 22.

¹³ DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 41.

¹⁴ Por. A. SCOLA, *Osoba ludzka. Antropologia teologiczna*, Pallottinum, Poznań 2005, s. 43.

Kresťanstvo sa musí neustále zaoberať otázkami dotýkajúcimi sa človeka a jeho postavenia v každej dobe, aby nielen slovne, ale konkrétnymi postojmi vydávalo svedectvo o vzájomnej blízkosti človeka voči svojmu blížnemu na základe skutočnosti, že sme všetci Bohom stvorení a povolani k večnému životu. Podľa svätého Jána Pavla II. „základný zmysel tohto ‘kráľovského poslania’, tohto ‘panovania’ človeka nad viditeľným svetom, ktoré mu dal za úlohu sám Stvoriteľ, spočíva v prvenstve etiky v porovnaní s technikou, v nadradenosti osoby nad vecami a v prevahe ducha nad hmotou.”¹⁵ Ak Cirkev poukazuje na posledný cieľ človeka, odkrýva tým pravdu o vlastnom poslaní človeka a zmysle jeho existencie. Týmto spôsobom sa človek orientuje v najhlbšej pravde svojho bytia. Cirkev nielen poukazuje na eschatologický cieľ človeka, ale stáva sprostredkovateľkou v jeho obsiahnutí.¹⁶ Ján Pavol II. zdôrazňuje, že „človek je prvou a hlavnou cestou Cirkvi, cestou, ktorú určil sám Kristus, cestou, ktorá bez akejkoľvek inej možnosti vedie cez tajomstvo vteľnia a vykúpenia.”¹⁷ Človek má svoju dôstojnosť vzhľadom na to kým je, nie tým, čo vlastní. Pravá veľkosť človeka a jeho dôstojnosti spočíva v hlbokom poznaní seba samého, čím sa človek stáva stále viac otvorenejší pre prijatie pravdy o svojom poslednom ciele a uvedomovaní si vlastného človečenstva. Cirkev uskutočňuje svoje poslanie v spoločenstve veriaceho ľudu a poukazuje pritom na dôstojnosť ľudskej osoby. Môžeme povedať, že týmto spôsobom Cirkev vychádza mimo svoje hranice, presahuje ich v záujme otvorenosti ku každému človeku. Neznamená to však, že každý človek pozitívne odpovedá na Božie pozvanie. Cirkev je stále otvorená pre dialóg a to nielen pre náboženský dialóg, ale tiež pre dialóg o problémoch súčasného človeka a sveta, k riešeniu ktorých chce pozitívne napomáhať. Kresťanská antropológia sa tak stáva otvorenou cestou pre človeka, ktorý má nielen duchovné a náboženské potreby, ale zápasí v každodennom živote o svoju vlastnú autonómiu. Antropologická pravda vyjadruje záujem o človeka ako o bytie tak v zmysle teologickom, ako aj filozofickom.

Personalizácia človeka takto obsahuje svojím – seba vlastným spôsobom povýšenie človeka k neohraničenému Bytiu, ktoré je večným Dobrom. Keď sa hovorí o dôstojnosti človeka, nevychádzame z filozofickej analýzy osoby, ale koncentrujeme pozornosť na soteriologickú argumentáciu. Univerzalizmus vykúpenia rozhoduje o univerzálnom rozmere dôstojnosti človeka. Svätý Ján Pavol II. vo svojej prvej encyklike hovorí: „V Kristovi a skrze Krista človek nadobudol plné vedomie

¹⁵ JÁN PAVOL II, Encyklika *Redemptor hominis*, 16.

¹⁶ Por. A. ADAM, *Pohľad na človeka v zmysle dokumentov magistéria Cirkvi*, in: *Nová evangelizácia*. Zborník sympózia s medzinárodnou účasťou. IV.ročník, red. L.Csontos, Trnavská univerzita. Aloisianum; Teologický inštitút sv.Alojza Spoločnosti Ježišovej na Slovensku, Bratislava 1995, s. 9-13.

¹⁷ JÁN PAVOL II, Encyklika *Redemptor hominis*, 14.

svojej dôstojnosti, svojho povznesenia a transcendentnej hodnoty svojej ľudskosti a zmysel svojho jestvovania.”¹⁸ Pretože človek bol stvorený na Boží obraz, je mu vlastná dôstojnosť ľudskej osoby: nie je iba niečím, ale je niekým; hovoríme vždy o konkrétnom človeku, ktorý je originálny, neopakovateľný a jedinečný. Je stvorením duchovným aj telesným. Prirodená vlastnosť človeka je, že je stvorený na Boží obraz. Z tejto pravdy vyplýva dôsledok, že túto vlastnosť človek nikdy nemôže stratiť. Nakoľko svet je zameraný na človeka, musí sa človek chápať ako cieľ a stred zjavenia daného stvoreniam (antropocentrizmus sveta). Druhý vatikánsky koncil v konštitúcii *Gaudium et spes* predstavuje konštitutívne prvky človeka: „Človek, jeden z tela a z duše, svojou telesnou stránkou zahŕňa v sebe prvky hmotného sveta, takže prostredníctvom neho dosahujú svoj vrchol a pozdvihujú hlas na slobodnú oslavu Stvoriteľa.”¹⁹ Teológia ľudskej osoby predstavuje človeka v jeho mnohotvárnosti ako skutočnosť tohto sveta, ktorý aj napriek tomu, že v kozmose je nenápadný, plní veľké poslanie ako Bohom stvorené bytie. Boh stvoril človeka na svoj obraz.²⁰ Podľa Wincenta Granata človek, na ktorého pozeráme, je organizovaná matéria, predstavujúca živú osobu a má svoj originálny, sebe vlastný vzťah k materiálnemu svetu, rovnako aj špecifický vzťah k rastlinám a zvieratám. Veľkosť človeka a jeho povýšenie sa prejavuje v tvorení vecí z matérie, ktoré sú v službe jeho rozvoja. Uskutočňuje tak poslanie, ktoré Boh na začiatku ľudských dejín zveril človeku, aby si podmanil svet.²¹ Môžeme konštatovať, že v týchto slovách je vyjadrené smerovanie človeka k plnosti cieľa tak, ako ho predstavuje zámer Stvoriteľa formulovaný v knihe Genezis: „Plodte sa a množte a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte...” (Gn 1,28). V tejto plnosti povolania človeka sa rozvíja a prehlbuje ďalší teologicko – antropologický poznávací proces, ktorý nielen hľadá odpoveď na otázky dotýkajúce sa pôvodu človeka, ale predovšetkým na zmysel a završenie ľudského života na zemi a jeho plnosť vo večnosti. Človek ako Bohom stvorené bytie, je v tomto svete dôležitý tak v rozmere materiálnom, ako aj duchovnom. Pápež Ján XXIII. v encyklike *Pacem in terris* zdôrazňuje, že každý človek je osobou, ktorá má svoje práva a povinnosti. Táto pravda rezonuje v spoločnosti, ktorá má nielen vonkajší rozmer a štruktúru, ale vo svojich členoch predstavuje aj vnútornú dimenziu, ktorá rešpektuje nielen materiálnu stránku života človeka, ale aj jeho duchovné potreby. Ak sa má zachovať poriadok, je nevyhnutné akceptovať človeka v jeho prirodzenej; rovnako však aj v jeho nadprirodzenej rovine. „Každá dobre a náležite usporiadaná

¹⁸ JÁN PAVOL II, Encyklika *Redemptor hominis*, 11.

¹⁹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastoralná konštitúcia *Gaudium et spes*, 14.

²⁰ Por. Gn 1, 26-27.

²¹ Por. W. GRANAT, *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, KSW, Poznań 1985, s. 18.

Ľudská spoločnosť musí mať za základ zásadu, že každý človek je osoba, t.j. že je vo svojej prirodzenosti obdarený rozumom a slobodnou vôľou, a preto ako taký má práva a povinnosti, ktoré vyplývajú priamo z jeho prirodzenosti a z toho dôvodu sú všeobecné, nenarušiteľné a neodcudziteľné. Keď sa dívame na dôstojnosť ľudskej osoby v Božom svetle, vtedy si ju musíme oveľa viac vážiť, pretože Ježiš Kristus vykúpil ľudí svojou krvou a Božia milosť ich robí Božími dieťkami a priateľmi, ako aj dedičmi večnej slávy.”²² Slovenský biskup spišskej diecézy František Tondra sa odvoláva na náuku obsiahnutú v encyklike *Redemptor hominis* a pripomína: „Boh stvorenia sa zjavuje ako Boh vykúpenia, ako Boh verný sebe samému, t.j. verný svojej láske k človekovi a k svetu, ktorú prejavil už v deň stvorenia. A jeho láska neustupuje pred ničím, čo v ňom samom vyžaduje spravodlivosť.”²³ Pápež Benedikt XVI. v encyklike *Spe salvi* hovorí: „Nemožno pochybovať, že Boh sa skutočne angažuje v ľudských záležitostiach. A to nielen vtedy, keď my myslíme na Neho, ale keď On sám vchádza nám v ústrety a prihovára sa k nám. Preto rozum potrebuje vieru, aby bol sám sebou: rozum a viera sa potrebujú navzájom, aby uskutočnili svoju pravú prirodzenosť a svoje poslanie.”²⁴ Vďaka Kristovej láske poznáva človek pravdu o sebe. Práca v najplnšom zmysle slova je prácou nad sebou samým, nad poznaním seba a na svojej permanentnej formácii.²⁵ Túto formáciu nie je možné oddeliť od osobnej spolupráce s Ježišom Kristom, ktorý človeka posväcuje a privádza k svätosti a dokonalosti života.²⁶ Dôstojnosť človeka sa najplnším spôsobom prejavuje v duchovnej činnosti, spoluprácou s Bohom, ktorou je formovaný ľudský duch. *Katechizmus Katolíckej cirkvi* v tomto kontexte hovorí: „Duch znamená, že človek je od svojho stvorenia zameraný na svoj nadprirodzený cieľ a že jeho duša je schopná byť bez vlastnej zásluhy pozdvihnutá do spoločenstva s Bohom.”²⁷

Pápež Ján Pavol II. venoval mimoriadnu pozornosť vykúpenému človeku a situácii v ktorej sa nachádza v kontexte súčasného sveta. Pripomína slová Druhého vatikánskeho koncilu: „Druhý vatikánsky koncil vo svojej prenikavej analýze súčasného sveta dospel až k najdôležitejšiemu bodu viditeľného sveta – k človekovi. Zostúpil pritom – tak ako Kristus – do hĺbok ľudského svedomia a dotkol sa toho vnútorného tajomstva človeka, ktoré sa v biblickom, ale aj v nebiblickom jazyku

²² JÁN XXIII, Encyklika *Pacem in terris*, 3.

²³ JÁN PAVOL II, Encyklika *Redemptor hominis*, 9.

²⁴ BENEDIKT XVI, Encyklika *Spe salvi*, 23.

²⁵ РОГ. А. АДАМ, *Новый человек*, in: *Открыть человека человеку. Христианская антропология на рубеже столетий*, Одесса 2008, s. 67.

²⁶ РОГ. JAN PAWEŁ II, *Przemówienie do kleryków, nowicjuszy i służby liturgicznej*, Częstochowa, 6 czerwca 1979, in: *Nauczanie papieskie*, t. 2., cz. 1., Poznań 1990, s. 656-659.

²⁷ *Katechizmus Katolíckej Cirkvi*, b. 367.

označuje slovom 'srdce'. Kristus, Vykupiteľ sveta, je ten, ktorý prenikol jediným a neopakovateľným spôsobom do tajomstva človeka a vstúpil do jeho srdca".²⁸ Ján Pavol II. uvažujúc nad poslaním a jediným prostredníctvom Ježiša Krista, ktorý na dreve kríža priniesol obeť zmierenia a človeku ponúkol dar slobody božieho dieťaťa, pozastavuje sa a uvažuje nad dôstojnosťou človeka. Odvolávajú sa na koncilovú náuku hovorí: „Lebo svojim vtelením sa Boží Syn určitým spôsobom spojil s každým človekom. Pracoval ľudskými rukami, myslel ľudským rozumom, konal ľudskou vôľou,²⁹ miloval ľudským srdcom. Narodený z Panny Márie, sa naozaj stal jedným z nás, bol nám podobný vo všetkom okrem hriechu.³⁰ On, nevinný Baránok, zaslúžil nám život svojou vlastnou, dobrovoľne vyliatou krvou."³¹

Krešťanská antropológia poukazuje na tri vlastnosti ľudskej osoby, ktoré sú vo vzájomnom súlade. Na prvom mieste predstavuje teocentrizmus, ktorý označuje, že každé bytie pochádza od Boha a zároveň k nemu smeruje ako k poslednému cieľu. Na tomto mieste je vhodné pripomenúť výrok svätého Augustína, ktorý hovorí o nespokojnom srdci človeka, kým nespočinie v Bohu – v dosiahnutí plnosti svojho cieľa. Teologicky formulovaný teocentrizmus sa špecificky vzťahuje na rozumné bytie, ktoré je stvorené na Boží obraz a smeruje k Bohu ako k svojmu prototypu. Rozumné stvorenia majú za cieľ dosiahnuť účasť na živote Najsvätejšej Trojice. Teocentrizmus rovnako znamená, že Boh je najvyššou morálnou normou, ktorá sa má rešpektovať v každej činnosti rozumného bytia. Ten istý znak krešťanskej antropológie znamená, že rozumné bytie seba samého, vychádzajúc z Božieho zjavenia, považuje sa za prijaté Božie dieťa, jeho priateľom a účastným na jeho prirodzenosti. „Boh preto tak vysoko povýšil človeka, obdaril ho potrebnými darmi ducha, aby ho človek mohol napodobňovať. V tom je vysoká hodnota človeka a jeho povolania byť v službách Božích i v službách človeka."³² Katolícka teologická antropológia nie je osamotená a nachádzame ju v úzkom vzťahu s ostatnými teologickými traktátmi, pretože vzťah človeka k Bohu je chápaný a interpretovaný v konkrétnom nasmerovaní k plnosti Boha a to nielen v aspekte prítomnej doby, resp. času, ale rovnako v eschatologickej plnosti. Človek na jednej strane vstupuje do viditeľného sveta, zároveň ho však presahuje, lebo ako hovorí apoštol svätý Pavol „naša vlasť je v nebi. Odtiaľ očakávame aj Spasiteľa Pána Ježiša Krista. On mocou, ktorou si môže podmaniť všetko, pretvorí naše úbohé telo, aby sa stalo podobným jeho oslávenému telu“ (Flp 3,20-21).

²⁸ JÁN PAVOL II, Encyklika *Redemptor hominis*, 8.

²⁹ Por. TRETÍ CARIHRADSKÝ KONCIL, „Ita et humana eius voluntas deificata non est perempta“ („tak jeho ľudská vôľa, aj keď zbožštená, nebola odstránená“): Denz 291 (556).

³⁰ Por. Hebr 4,15.

³¹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 22.

³² M. KROVINA, *Biblická koncepcia človeka*, in: *Duchovný pastier* 62(1981), č. 3, s. 104.

Konštitúcia *Gaudium et spes* učí: „Lebo samo Božie Slovo, ktorým povstalo všetko, stalo sa telom, aby ako dokonalý človek všetkých spasilo a všetko v sebe zjednotilo. Pán je cieľom ľudských dejín, ohniskom, v ktorom sa sústreďujú túžby histórie a civilizácie, stredobodom ľudstva, potechou všetkých srdiec a splnením ich túžob.“³³

Antropocentrizmus³⁴ predstavuje ďalší aspekt rozvoja dôstojnosti ľudskej osoby. Špecificky predstavený antropocentrizmus v teologickej doktríne Katolíckej cirkvi môžeme formulovať nasledovným spôsobom: Boh dáva človekovi svoje najväčšie dobro, svojho Syna, ktorý vo svojej ľudskej prirodzenosti prináša za všetkých ľudí svoje najväčšie dobro, keď sa obetuje na dreve kríža. Táto obeta je prejavom vrcholnej lásky, ktorou môže a miluje iba Boh; je to láska všemohúceho Boha – Otca, ktorý v plnosti časov poslal na svet svojho Syna – večné Slovo pravdy, v ktorom máme účasť na tomto dare obetovanej lásky. V tomto konaní Božieho Syna nachádzame naplnenie tajomstva božského antropocentrizmu, ktorého cieľom je pozdvihnutie človeka k nadprirodzenému životu v plnosti Boha. Tajomstvo človeka je zrozumiteľná iba v tajomstve Vteleného Slova.³⁵

Vyššie predstavená a prezentovaná kresťanská antropológia stojí v službe teologickej vedy v jej mnohých rozmeroch. Je dôležité si uvedomiť, že personalistický rozmer teológie a jej doktríny privádza človeka uvažujúceho o Bohu k nasmerovaniu jeho cesty k naplneniu posledného cieľa ako eschatologickej pravdy každého z nás. Personalizmus teologického myslenia však neznamená, že teológ môže všetko vyjadriť vzťahom človeka a Boha. Uvedomujeme si, že človek aj Boh je tajomstvom, pri ktorom musíme rešpektovať svoje intelektuálne a ontologické limity v procese poznávania a uskutočňovania nášho vzťahu k Bohu. Boh, ktorý sa vtelil v Ježišovi Kristovi a vstúpil do dejín sveta a človeka, neustále prejavuje svoju lásku a starostlivosť o svoje stvorenie a dáva nádej, že s pomocou jeho milosti môžeme mať účasť na večnom živote. Kresťanská antropológia ako súčasť teologickej vedy akceptuje veľké tajomstvo, ktoré je spojené s ľudskou osobou.³⁶ Tajomstvo a dôstojnosť človeka sa spája s tajomstvom a dokonalosťou samého Boha a jeho trinitárneho prejavu ako Stvoriteľa, Vykupiteľa a Posväťiteľa. Teologické myslenie kresťanskej antropológie vyjadrujú aj nasledovné slová: „Človek – bytie čoraz viac poznávané a zároveň stále vo väčšej miere nepoznané; skrýva v sebe veľké tajom-

³³ DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastoralná konštitúcia *Gaudium et spes*, 45.

³⁴ Por. J.B. METZ, *Christliche Anthropozentrik. Über die Denkform des Thomas von Aquin*, München 1962.

³⁵ Por. W. GRANAT, *Personalizm chrześcijański*, s. 523.

³⁶ Por. W. HRYNIEWICZ, *Ku integralnej ontologii osoby ludzkiej*, in: Cz. Bartnik, W. Hryniewicz, S.C. Napiórkowski, A. Nossol, W. Słomka, *Tajemnica człowieka. Wokół osoby i myśli ks. Wincentego Granata*, TN KUL, Lublin 1985, s. 351-352.

stvávajú, najmä v jeho morálnom a spoločenskom živote.”³⁷ Paradox ľudskej existencie spočíva v tom, že sa neustále snažíme o napredovanie v tomto poznaní, no zároveň aj tak často pred veľkým tajomstvom. Antropologické formulácie kladú dôraz na kontinuitu ľudského bytia zdôrazňujúc bytie stvorené na Boží obraz. Nehovoríme iba o niektorých prejavoch ľudského života, ale zdôrazňujeme integrálneho človeka, lebo „celý” vo svojej psychofyzickej podobe prináleží k Bohu.

BIBLIOGRAFIA

- ADAM A., *Cirkev dneška – potreba dialógu v súčasnom svete*, in: Zborník filozoficko-teologických štúdií, zv. I. Studia Xaveriana, red. P. Volek, Kňazský seminár sv. Františka Xaverského v Banskej Bystrici – Badíne, Otava, v.o.s., Slovenská Ľupča 2002.
- ADAM A., *Pohľad na človeka v zmysle dokumentov magistéria Cirkvi*, in: Nová evanjelizácia: Zborník prednášok zo sympózia s medzinárodnou účasťou, red. L. Csontos, Trnavská univerzita, Aloisianum, Bratislava 1995.
- АДАМ А., *Новый человек*, in: *Открыть человека человеку. Христианская антропология на рубеже столетий*, Одесса 2008.
- BEINERT W., *Slovník katolické dogmatiky*, MCM, Olomouc 1994.
- BENEDIKT XVI., Encyklika *Spe salvi*, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2008.
- CSONTOS L., *K dvom definíciám kultúry*, in: Nová evanjelizácia. Zborník sympózia s medzinárodnou účasťou, red. L. Csontos, Dobrá kniha, Bratislava 1995.
- CSONTOS L., *Základy filozofie kultúry*, Dobrá kniha, Bratislava 2016.
- DIEŠKA J., *Súčasná teologická prúdy I*, in: *Duchovný pastier* 44(1969), č. 2, s. 77-78. [Trnava: Spolok svätého Vojtecha 1969].
- DRUHÝ Vatikánsky koncil, Pastoralná konštitúcia *Gaudium et spes*, in: Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2008, s. 205-302.
- DRUHÝ Vatikánsky koncil, Vieroučná konštitúcia *Lumen gentium*, in: Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2008, s. 59-138.
- GRANAT W., *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, KSW, Poznań 1985.
- GRANAT W., *U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*, KSW, Poznań 1976.
- HRYNIEWICZ W., *Ku integralnej ontologii osoby ludzkiej*, in: Cz. BARTNIK, W. HRYNIEWICZ, S.C. NAPIÓRKOWSKI, A. NOSSOL, W. SŁOMKA. *Tajemnica człowieka. Wokół osoby i myśli ks. Wincentego Granata*, TN KUL, Lublin 1985, s. 351-352.
- JÁN XXIII., Encyklika *Pacem in terris*, in: *Sociálne encykliky Cirkvi*, Spolok Svätého Vojtecha, Trnava 1997.
- JÁN PAVOL II., Encyklika *Redemptor hominis*, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1997.
- JAN PAWEŁ II., *Przemówienie do kleryków, nowicjuszy i służby liturgicznej*. Częstochowa, 6 czerwca 1979, in: *Nauczanie papieskie*, t. 2., cz. 1, Poznań 1990.
- KASPER W., *Jesus der Christus*, Mainz 1975.
- Katechismus Katolickéj Cirkvi*, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1999.

³⁷ W. GRANAT, *U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*, Poznań 1976, s. 20.

- KROVINA M., *Biblická koncepcia človeka*, in: *Duchovný pastier* 62(1981), č. 3. [Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1981].
- METZ J.B., *Christliche Anthropozentrik. Über die Denkform des Thomas von Aquin*, München 1962.
- MÜLLER G.L., *Dogmatika pro studium i pastoraci*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2010.
- STANČEK Ľ., *Potreba činného oslovenia*, in: *Nová evanjelizácia. Zborník sympózia s medzinárodnou účasťou*, red. L. Csontos, Dobrá kniha, Bratislava 1995.
- ZDYBICKA Z.J., *Człowiek i religija*, TN KUL, Lublin 1977.

ATRYBUTY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ ANTROPOLOGII

Streszczenie

Teologia rozwija i formułuje swoje refleksje w kontekście obecności człowieka w świecie. Antropologia chrześcijańska jest szczególnie zaangażowana w tę misję. Teologia wskazuje na pierwotny zamysł Boga wobec człowieka, który jest ukierunkowany ku eschatologicznemu spełnieniu. Antropologia w wykładzie Kościoła katolickiego wyrasta na solidnym fundamencie misterium Chrystusa. Choć jest wiele rzeczy, które ulegają zmianie w czasie, to są wartości, które się nie zmieniają, gdyż mają fundament w Chrystusie. Kościół katolicki wskazuje na ostateczny cel życia człowieka. Antropologia stoi w służbie teologii w jej wielu wymiarach. Ważne jest, aby uznać personalistyczny wymiar teologii.

Słowa kluczowe: antropologia; teologia; osoba; godność.